

ขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวภาระ)

ประวัติ

ขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวภาระ) เกิดเมื่อวันจันทร์ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 12 ปีจอ จุลศักราช 1224 (ตรงกับวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2405) บิดาชื่อนายหรั่ง มีตำแหน่งเป็นมหาดเล็กหลวง มารดาชื่อนางแก้ว กำเนิดที่บ้านของหม่อมเจ้าหญิงประดับ ตำบลบางลำภู ใกล้วัดบวรนิเวศวิหาร

ท่านมีภรรยาคนแรกชื่อนางจัน ภายหลังถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2436 ต่อมาท่านใช้ชีวิตคู่กับคุณหญิงทองคำ ผู้ภรรยา มีบุตรด้วยกัน 4 คน คือ

1. คุณชื่นจิต
2. คุณสฤษดีลาภ
3. คุณผ่องศรี
4. คุณสฤษดีพร

การศึกษา

เมื่ออายุได้ 9 ขวบ ได้เรียนหนังสือไทยที่สำนักพระครูปริตโกศล (แปรม) เรียนได้ปีเศษ จึงได้มาเรียนหนังสือไทย หนังสือขอมและภาษาบาลีกับบ้านแสง ซึ่งเป็นบุตรของเจ้าพระยาพลเทพ (ฉิม) จนอายุได้ 13 ปี ต่อมาจึงได้ไปเรียนหนังสือไทย หนังสือขอม ภาษาบาลีและวิชาเลขกับพระอริยมุนี (เอม) ที่วัดบวรนิเวศวิหาร จนอายุได้ 15 ปี ภายหลังกรมหมื่นพิชิตปรีชากร ทรงรับไปเลี้ยงดู และได้ทรงสั่งสอนฝึกหัดให้รู้วิชากฎหมายและขนบธรรมเนียมของทางราชการ ประมาณ 2 ปีเศษ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2421 กรมหมื่นพิชิตปรีชากร โปรดให้ไปศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียนพระราชวังนันทอุทยาน เป็นโรงเรียนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระราชทานพระตำหนักในพระราชวังให้เป็นโรงเรียนสอนหนังสือ โดยมีหมอมแมคฟาร์แลนด์ (S.G. Mcfarland) หรือหมอฟาลัน เป็นอาจารย์ใหญ่ นางสาว เอดนา เอส. โคล (Edna S. Cole) หรือหม่อมโคลเป็นครูสอนอีกคนหนึ่ง ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาตามแบบหลวงจนจบ สามารถแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนเป็นภาษาไทย เขียน อ่าน พูด แปลและเรียนวิชาเลขเป็นภาษาอังกฤษด้วย ผลการเรียนของท่านดีมาก สอบไล่ได้ที่ 1 และได้รับพระราชทานรางวัลตลอด 3 ปี ที่ได้ศึกษาในโรงเรียนแห่งนี้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2424 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร จึงโปรดให้มาเป็นเสมียนที่อัฐวิจิตรศาลา (ศาลฎีกาในสมัยนั้น) และโปรดให้พระเทพราชธาดา (โต) ช่วยสั่งสอนและใช้สอยให้เรียนรู้วิธีการในการพิจารณาความในศาลลูกขุน

ในปี พ.ศ. 2425 เมื่อท่านอายุได้ 20 ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปศึกษาวิชากฎหมายต่อที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ จนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2427 จึงได้สอบเข้าศึกษาต่อวิชากฎหมายในสำนักมิดเดิล เทมเปิล (MIDDLE TEMPLE) เรียนกฎหมายโรมัน กฎหมายอังกฤษ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายมะหะมัด กฎหมายฮินดู และฝึกหัดว่าความ จนสำเร็จเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2431 ใช้เวลาศึกษา 3 ปีเศษ ซึ่งนับว่าเรียนได้เร็วมาก และเป็นคนไทยคนแรกที่เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานรางวัลเรียนดีชั้นที่ 1 เป็นจำนวนเงิน 50 ปอนด์

รับราชการ

เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ได้เดินทางกลับประเทศไทยและเข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2431 ทำหน้าที่ร่างหนังสือโต้ตอบเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษกับราชทูตและกงสุลต่าง ๆ นำราชทูตและกงสุลเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แปลพระราชปฏิสันถาร รับรองราชทูต กงสุลและชาวต่างประเทศในการพระราชพิธีต่าง ๆ เสมอ

ในวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2432 ท่านได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น **หลวงรัตนัญญัติ** ในกรมท่ากลาง ถือศักดินา 800 ไร่ ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ จึงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้แทนรัฐบาลไปนั่งชำระและตัดสินความในศาลกงสุลต่างประเทศ ตามหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ซึ่งเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับคนในบังคับต่างประเทศ เป็นทนายของรัฐบาลในคดีแพ่ง ชำระความในศาลกงสุลต่างประเทศ เรียงคำตัดสินชั้นอุทธรณ์ซึ่งเป็นการอุทธรณ์มาจากศาลต่างประเทศ

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายหลวงรัตนัญญัติ มารับราชการในตำแหน่งเจ้ากรมสารบบ

ในปี พ.ศ. 2436 ได้ตั้งกรมอัยการขึ้นในกระทรวงยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่เป็นทนายแผ่นดิน ท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอธิบดีกรมอัยการคนแรก

ในปี พ.ศ. 2437 ท่านได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น “ขุนหลวงพระไกรสี สุภาวภักดีศรีมณฑลราช อำมาตยคณาการ” ราชทินนาม “ขุนหลวงพระไกรสี” เป็นตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลหลวง ซึ่งถือกันว่าเป็นผู้รู้พระราชกำหนดกฎหมาย มีความชำนาญแม่นยำ พระราชกำหนดบทพระอัยการยิ่งกว่าลูกขุนอื่นทั้งปวง

ในปี พ.ศ. 2439 ท่านได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นข้าหลวงพิเศษจัดการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุติธรรมหัวเมืองร่วมกับกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และมีสเตอร์เกิกปาตริก เพื่อปรับปรุงวิธีพิจารณาความของศาลในหัวเมืองให้ใช้วิธีพิจารณาความอย่างใหม่

เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2439 ขุนหลวงพระไกรสีได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลพระราชอาญา และมีการจัดพิธีเข้ารับตำแหน่งให้ท่าน โดยมีกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เป็นประธาน ท่ามกลางผู้พิพากษาทั้งหลายทั้งปวงในกระทรวงยุติธรรม และแขกผู้มีเกียรติทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก

ต่อมาเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2441 ท่านได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนหลวงพระยาไกรสี สุภาวภักดีศรีมณฑลราช อำมาตยคณาการ” ท่านได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลพระราชอาญามาจนถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคมานกษัย เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2444 รวมอายุได้ 38 ปี 6 เดือน

ตลอดระยะเวลาที่ท่านรับราชการ ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี สมองพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านเป็นบรรพตบุคลากรผู้มีผลงาน มีชื่อเสียงในวงการกฎหมายและการศาลยุติธรรมอย่างยิ่ง สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูและจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ของศาลยุติธรรม

ผลงาน

- ริเริ่มออกหนังสือพิมพ์ธรรมสาตราวินิจฉัย ในปี พ.ศ. 2435
- รวบรวมและจัดพิมพ์พระราชบัญญัติ พระราชกำหนดกฎหมายที่ตราขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 รวม 492 ฉบับ

- จัดพิมพ์หนังสือธรรมสาตราสมัยฉบับแรก ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นตำรับของหนังสือธรรมสาร และหนังสือคำพิพากษาฎีกาในปัจจุบัน
- เป็นผู้ร่วมบุกเบิกและร่วมวางรากฐานการศาลยุติธรรมและการศึกษาวิชากฎหมาย
- เป็นอาจารย์สอนวิชากฎหมายที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม
- เป็นกรรมการสอบไล่เนติบัณฑิตรุ่นแรก ๆ ของประเทศไทย
- จัดทำสารบบความขึ้นเป็นครั้งแรก ได้แก่ สารบบรายวัน รายเดือน แบบคำฟ้อง คำให้การ คำชี้สองสถาน คำร้อง หมายถึง หมายเรียก หมายจับ หมายนัดชำระความ หนังสือประกัน เพื่อใช้ในงานราชการ
- จัดให้มีการอบรมฝึกหัดผู้ที่จะเป็นพนักงานอัยการ
- เป็นที่ปรึกษากฎหมายในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ในคดีที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของรัฐบาล
- ร่างแต่งกฎเสนาบดีและร่างประกาศพระราชบัญญัติต่าง ๆ กราบทูลเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

ภายหลังจากที่ท่านถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว อัฐิของท่านได้เก็บไว้ที่วัดกัลยาณมิตร ฟังชนบุรี โดยที่ลูกหลานรุ่นหลัง ๆ ไม่ทราบเรื่องมาก่อน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2525 ซึ่งเป็นปีที่มีการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี กระทรวงยุติธรรมในฐานะที่เป็นหน่วยงานทางการศาลยุติธรรม ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้จัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ที่เกี่ยวกับการศาลยุติธรรม ได้จัดนิทรรศการทางการศาลขึ้นในบริเวณศาลฎีกา ระหว่างวันที่ 4 – 21 เมษายน พ.ศ. 2525 และได้นำภาพถ่ายของขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวการะ) และสิ่งของต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาลยุติธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันออกจัดแสดงให้ประชาชนได้เข้าชมนิทรรศการปรากฏว่าชื่อและภาพของขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวการะ) ได้สะดุดตาประชาชนผู้เข้าชมงานนิทรรศการท่านหนึ่งเข้า และรำลึกได้ว่าเคยเห็นชื่อท่านจากที่ไหน แต่ด้วยความไม่แน่ใจ ท่านผู้นั้นจึงได้เดินทางไปวัดกัลยาณมิตรอีกครั้งหนึ่ง เพื่อดูป้ายชื่อให้แน่ใจว่าไม่ผิดพลาดแน่นอน และเมื่อแน่ใจแล้ว ท่านผู้นั้นจึงได้ขอเข้าพบนายมารุต บุนนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น แจ้งเรื่องพบอัฐิของขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวการะ) ซึ่งเก็บไว้ที่วัดกัลยาณมิตร เมื่อนายมารุต บุนนาค ทราบเรื่องจึงได้สอบถามติดตามเรื่องราวต่าง ๆ จากญาติของท่าน และได้นำอัฐิของขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวการะ) ไปทำภาพเชิงซ้อนซึ่งปรากฏว่าเป็นอัฐิของท่านจริง ๆ และที่น่าแปลกใจอย่างยิ่งก็คือ ขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวการะ) คือ คุณตาของนายมารุต บุนนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นายมารุต บุนนาค จึงได้นำอัฐิของขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวการะ) มาบำเพ็ญกุศลตามประเพณี อุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ท่าน ภายหลังจากการจัดแสดงนิทรรศการในงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี